

Systematisk könsdiskriminering i den svenska högskolan

7 901

Så många fall av könsdiskriminering har skett i samband med antagning till högskolan de senaste tre åren.

Innehållsförteckning

Inledning	3
Könsdiskriminering i högskolan	4
Hur har kartläggningen gått till?	4
Hur många fall av könsdiskriminering de senaste tre åren?	5
Är det män eller kvinnor som drabbas?	5
Vilka utbildningar är värst?	6
Bryter högskolorna mot lagen?	7
Slutord	9
Källor	11
Bilaga: Antal fall av könsdiskriminering per högskola (HT 2006 – HT 2008)	12

CENTRUM FÖR RÄTTVISA

Centrum för rättvisa driver rättsfall och deltar i debatten.
Målet är att få genomslag för de fri- och rättigheter som skyddas i
Europakonventionen, grundlagen och vanlig lag.

Läs mer på www.centrumforrattvisa.se

Inledning

Sammanfattning

För första gången har omfattningen av könsdiskriminerande antagningsregler i den svenska högskolan (högskolor och universitet) kartlagts. Denna rapport avser samtliga programutbildningar på Sveriges 36 största högskolor de senaste tre åren (höstterminen 2006 – höstterminen 2008).

- Det finns 7 901 fall av könsdiskriminering vid antagningen.
- Två tredjedelar av de granskade högskolorna använder könsdiskriminerande antagningsregler.
- Antalet fall av könsdiskriminering har ökat med 34 procent på tre år.
- I fler än nio fall av tio är det kvinnor som drabbas.

Vad menas med könsdiskriminerande antagningsregler?

På senare tid har det uppmärksammats att högskolorna använder könsdiskriminerande antagningsregler för att få in fler manliga studenter. Diskrimineringen går till på så vis att högskolorna vid samma betyg (från gymnasiet eller folkhögskola) eller poäng på högskoleprov ger automatisk förtur till sökande som tillhör det underrepresenterade könet när flera studenter konkurrerar om ett fåtal platser. Man talar om positiv särbehandling vid lika meriter.

Tidigare använde högskolorna kvotering – det vill säga positiv särbehandling vid olika meriter – för att gynna vissa grupper. Exempelvis öronmärkte Uppsala universitet utbildningsplatser på juristprogrammet åt sökande med två utlandsfödda föräldrar. Vidare öronmärkte många högskolor platser på bland annat vård- och hälsoutbildningar åt män. Efter en dom i Högsta domstolen i december 2006, där Uppsala universitet fälldes för diskriminering, har Sveriges högskolor upphört med kvotering.

Högskolorna förutsätts vidta olika aktiva åtgärder för att locka fler sökande från underrepresenterade grupper till högskolan, till exempel genom annonsering eller andra riktade informationsinsatser. Detta anses inte vara positiv särbehandling utan är fullt tillåtet. Frågan om det handlar om olaglig diskriminering uppkommer först när högskolorna börjar ge olika former av förtur till sökande som tillhör olika grupper vid antagningen till olika utbildningar.

Könsdiskriminering i högskolan

Hur har kartläggningen gått till?

Granskningen omfattar samtliga programutbildningar på Sveriges 36 största högskolor och universitet med central antagning via Verket för högskoleservice (VHS). Den avser fem antagningstillfällen de senaste tre åren: höstterminen 2006, vår- och höstterminen 2007 samt vår- och höstterminen 2008.

Beräkningen av antalet diskrimineringsfall har skett på grundval av statistiska uppgifter från VHS. Dessa uppgifter redovisar slutresultatet av den centrala antagningsprocessen.

Hur har vi beräknat antalet fall? Vi kan som exempel ta urvalsgruppen folkhögskolebetyg vid veterinärutbildningen vid Sveriges lantbruksuniversitet, SLU. Där handlar det totalt om åtta studieplatser under åren 2006 och 2007. Samtliga dessa platser har tilldelats män sedan man tillämpat urvalsgrunden underrepresenterat kön. 47 kvinnor har haft samma betyg som de antagna männen, men har sorterats bort på grund av sitt kön. Det är könsdiskriminering i likabehandlingslagens mening (se sidan 7) och ger 47 fall till statistiken.

Utanför granskningen faller kursutbudet samt de 25 mindre lärosäten som har lokal antagning. Det innebär att det sannolikt finns ett stort mörkertal.

Hur många högskolor och program har könsdiskriminerande antagningsregler?

Könsdiskriminerande antagningsregler används i betydligt större utsträckning än vad som tidigare har varit känt. Inför höstterminen 2006 använde 34 av 35 lärosäten könsdiskriminerande antagningsregler. Tre år senare handlar det om 24 av 35.

Andelen utbildningsprogram som har könsdiskriminerande antagningsregler har varierat under den granskade perioden. Från att ha varit så hög som 97 procent inför höstterminen 2006 har den minskat till 72 procent inför höstterminen 2008.

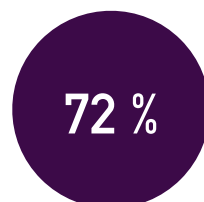
Men antalet fall av könsdiskriminering har ändå ökat de senaste tre åren (se nästa sida).

Granskade högskolor

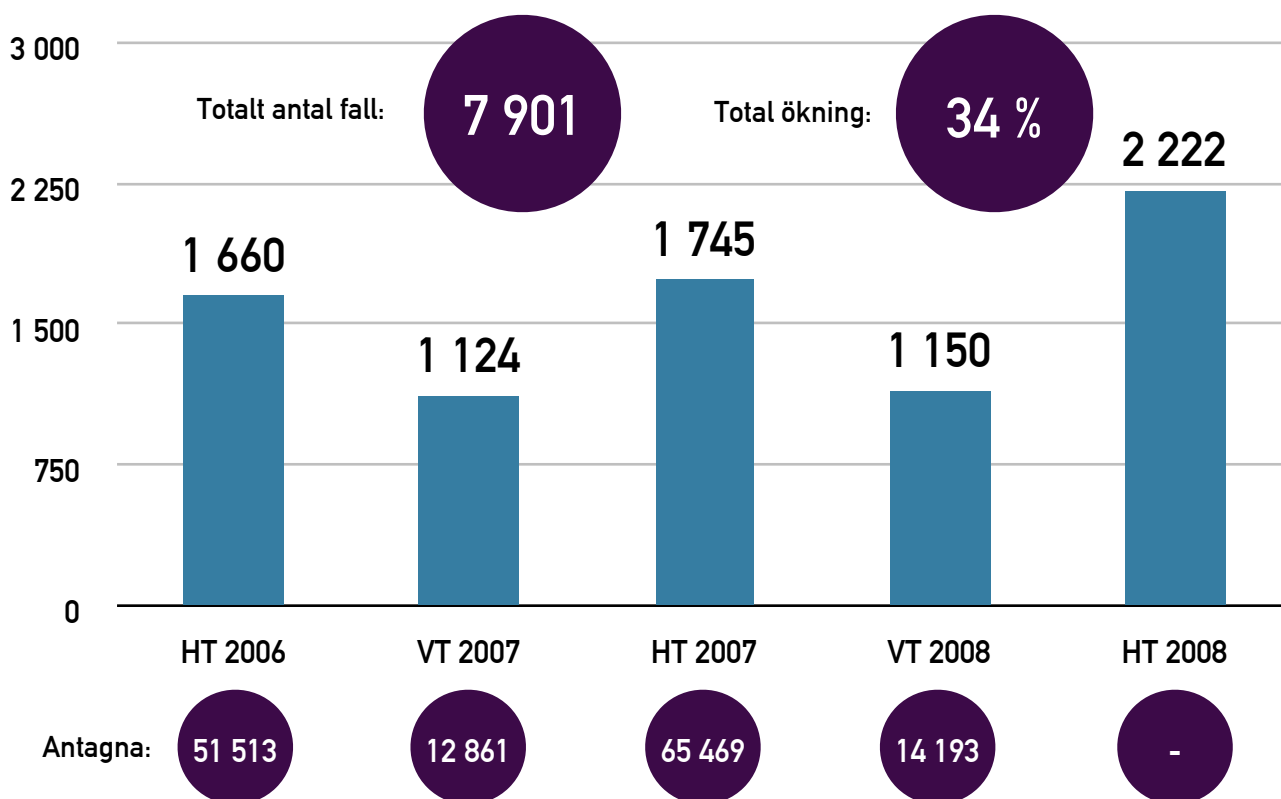
Högskolor använder könsdiskriminerande antagningsregler (HT 2008)

Av programmen har könsdiskriminerande antagningsregler (HT 2008)

Hur många fall av könsdiskriminering de senaste tre åren?

Under de senaste tre åren handlar det om totalt 7 901 fall av könsdiskriminering vid antagningen till högskolan. Antalet fall av könsdiskriminering har ökat med 34 procent om man jämför höstantagningen 2006 med 2008, trots att antalet högskolor och program som använder diskriminerande antagningsregler har minskat. Detta ska sättas i relation till att antalet antagna studenter också har ökat.

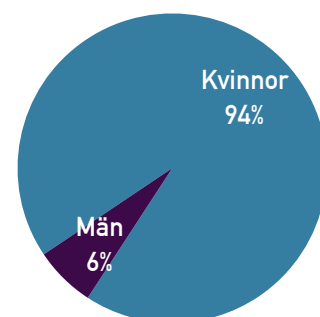
Är det män eller kvinnor som drabbas?

Statistiken visar att det i över nio fall av tio (94 procent) är kvinnor som missgynnas av antagningsreglerna.

Skälet är att fler kvinnor söker och antas till högskolan samt att högskolorna vill ha en jämnare könsfördelning. Under den senaste tioårsperioden har andelen kvinnliga studenter varit cirka 60 procent.

De vanligaste förklaringarna till detta är att kvinnor generellt har bättre gymnasiebetyg och att fler män väljer karriärvägar utanför högskolan.

När högskolorna ger företräde åt sökande av underrepresenterat kön blir det därför i regel automatiskt kvinnorna som drabbas.

7 397 fall drabbar kvinnor

504 fall drabbar män

Vilka utbildningar är värst?

Läkar-, veterinär-, respektive psykologprogrammet hör till de mest populära utbildningarna. För att överhuvudtaget ha en chans att komma in krävs regelmässigt högsta betyg. Eftersom antalet sökande med högsta betyg är långt fler än antalet platser blir sökandens kön ofta automatiskt avgörande för vem som ska få en plats. Därför hittar man majoriteten av antalet fall av diskriminering på dessa program.

Konsekvenserna av de diskriminerande antagningsreglerna blir mest långtgående på de populära utbildningarna. Statistiken visar att kvinnor med toppresultat från gymnasiet ofta får avsevärt sämre chans att komma in och att kvinnor med folkhögskolebetyg eller resultat från högskoleprov ibland blir helt chanslösa.

Tabell 1: De fem värsta programmen (HT 2006 – HT 2008)

Program	Fall av diskriminering	Varav män	Varav kvinnor
Läkarprogrammet, Göteborgs universitet	1 793	0	1 793
Läkarprogrammet, Linköpings universitet	1 214	0	1 214
Läkarprogrammet, Karolinska institutet	1 090	0	1 090
Veterinärprogrammet, Sveriges lantbruksuniversitet	200	0	200
Psykologprogrammet, Lunds universitet	152	0	152

Tabell 2: De fem värsta högskolorna (HT 2006 – HT 2008)

Högskola	Fall av diskriminering	Varav män	Varav kvinnor
Göteborgs universitet	2 423	54	2 369
Linköpings universitet	1 525	104	1 421
Karolinska institutet	1 271	0	1 271
Lunds universitet	678	112	566
Uppsala universitet	361	14	347

Bryter högskolorna mot lagen?

Lagen om likabehandling av studenter i högskolan (likabehandlingslagen) innehåller ett förbud mot diskriminering av studenter i och sökande till högskolan. Det räcker att en sökande har "missgynnats" på grund av till exempel sitt kön för att det ska vara fråga om diskriminering.

När en högskola väljer en manlig sökande framför en kvinnlig sökande, till exempel när båda har lika bra betyg eller resultat på högskoleprovet, missgynnas den kvinnliga sökanden uteslutande på grund av sitt kön och blir följaktligen diskriminerad.

Kvotering olagligt enligt Högsta domstolen

I december 2006 fällde Högsta domstolen Uppsala universitet för olaglig diskriminering (Uppsalamålet). Bakgrunden var att universitet hade öronmärkt 30 av 300 studieplatser på juristutbildningen åt sökande med två utlandsfödda föräldrar i syfte att öka den etniska mångfalden. Flera sökande, som hade minst en förälder född i Sverige, nekades plats trots bättre meriter än de som kvoterades in. Högsta domstolen slog fast att kvotering – det vill säga positiv särbehandling vid olika meriter – är olagligt.

“Rätten till likställdhet inför lagen och skydd mot diskriminering är grundläggande mänskliga rättigheter”
- Högsta domstolen i Uppsalamålet

Högsta domstolens dom i Uppsalamålet fick stort genomslag. Våren 2007 fälldes universiteten i Örebro och Karlstad i tingsrätt för olaglig könsdiskriminering efter att ha öronmärkt studieplatser åt män på flera hälso- och vårdutbildningar (domarna överklagades inte). Centrum för rättvisa var ombud i alla tre målen. De drabbade fick skadestånd på 75 000 kronor vardera och alla landets högskolor upphörde med kvotering.

Vad gäller för positiv särbehandling vid lika meriter?

Högskolorna hänvisar till en bestämmelse i högskoleförordningen och ett uttalande i förarbetena till likabehandlingslagen som säger att urval får göras med hänsyn till kön i syfte att förbättra rekryteringen av studenter från det underrepresenterade könet. Men likabehandlingslagens diskrimineringsförbud går före högskoleförordningens regler – det har bland annat Högsta domstolen påpekat. En lag som antas av riksdagen har högre rang än en förordning som antas av regeringen.

Och efter Uppsaladomen har såväl regeringen (i propositionen till den nya samlade diskrimineringslag som träder i kraft den 1 januari 2009) som den parlamentariska Diskrimineringskommittén understrukit att likabehandlingslagen inte tillåter någon form av positiv särbehandling – inte heller vid lika meriter. Den bedömningen har också Jämställdhetsombudsmannen (JämO) gjort i ett beslut från juni i år rörande en anmälan mot Sveriges lantbruksuniversitet, SLU.

Även EU:s regler om förbud mot diskriminering ställer krav på de svenska högskolorna. Där anges bland annat att det inte är tillåtet att ge automatiskt företräde till det underrepresenterade könet vid valet mellan flera sökande med lika meriter. Men i samtliga fall som den här rapporten avser har företrädet varit helt automatiserat.

Ett annat krav som EU:s regler ställer är att högskolan i det enskilda fallet visar att det finns ett dokumenterat behov av att gynna ett visst kön. Men statistiken visar att många högskolor ger förtur åt män trots att den relevanta arbetsmarknaden har en rimlig balans mellan könen. Det gäller till exempel läkare, jurist och veterinär – yrken som dessutom traditionellt har varit mansdominerade.

Den 1 januari 2009 börjar en ny diskrimineringslag gälla. För högskolan har regeringen valt att göra det lagligt med positiv särbehandling vid lika meriter. Men i förarbetena inskräpper regeringen att positiv särbehandling vid lika meriter endast får ske på de villkor som EU:s regler ställer upp. Det betyder att det även i framtiden kommer vara olagligt med automatiskt företräde för sökande som tillhör underrepresenterat kön. Som också regeringen påpekar kommer därför den praktiska betydelsen av den här lagändringen att bli begränsad.

Nya fall till domstol

Sammantaget finns det alltså mycket som talar för att den aktuella typen av könsdiskriminerande antagningsregler inte bara är orättvisa för de som drabbas, utan dessutom olagliga. Mot denna bakgrund inleddes i juli i år en grupprättegång mot Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). 46 kvinnor har stämt SLU för olaglig könsdiskriminering vid antagning till veterinärutbildningen. SLU anordnade ett lotteri om studieplatserna där män gavs upp till 40 gånger så stor chans att få en plats som kvinnor. Samtliga kvinnor som driver processen har sökt veterinärutbildningen på toppbetyg från folkhögskola – men de senaste åren har inte en enda kvinna antagits till utbildningen i den aktuella urvalsgruppen.

Stämningsansökan lämnades in till Uppsala tingsrätt i juli i år. Målet beräknas komma upp till prövning under 2009. Utfallet får betydelse för tusentals sökande till högskolan som varje termin är i motsvarande situation som de kvinnor som sökt veterinärutbildningen vid SLU.

Läs mer om rättsprocessen mot SLU på www.grupptalanmotslu.se.

Slutord

Centrum för rättvisas granskning visar att könsdiskriminerande antagningsregler används i mycket stor utsträckning i den svenska högskolan. Antalet fall har ökat med 34 procent på tre år. Det handlar om tusentals fall per år. I fler än nio fall av tio är det kvinnor som drabbas.

Högskolorna motiverar diskrimineringen framför allt med att andelen kvinnor är större än andelen män bland studenterna (cirka 40 procent män och 60 procent kvinnor). Fördelningen mellan könen har varit densamma under den senaste tioårsperioden. De vanligaste förklaringarna till detta är att kvinnor generellt har bättre gymnasiebetyg och att fler män väljer karriärvägar utanför högskolan.

Men att använda diskriminerande antagningsregler bryter inte dessa mönster – det handlar snarare om att rikta in sig på vad som händer i grund- och gymnasieskolan. Under alla omständigheter är det klart att ett sådant arbete inte får bedrivas i strid med grundläggande rättsprinciper, lag eller på ett sätt som kränker enskilda människor.

Dessutom är det slående att flera av de utbildningar som är de värsta syndarna när det gäller diskriminering leder fram till yrken som varit eller fortfarande är mansdominerade.

Kön avgör framtid

Framför allt blir konsekvenserna för enskilda individer orimliga. Statistiken visar till exempel att kvinnor med toppresultat från folkhögskola och högskoleprov ofta blir chanslösa att komma in på populära utbildningar, som till exempel psykolog eller jurist. Fallet med de 46 kvinnor som diskriminerats vid antagningen till veterinärutbildningen vid SLU är ett tydligt exempel på det – de år som kvinnorna sökte tog universitetet enbart in män i urvalsgruppen folkhögskolebetyg.

Den tydliga signal som denna sorts diskriminering sänder till unga människor är: Det spelar ingen roll att du anstränger dig på gymnasiet, läser upp dina betyg, försöker förbättra ditt resultat på högskoleprovet eller skaffar dig relevant arbetslivserfarenhet. I slutändan är det ändå ditt kön eller din bakgrund som faller avgörandet.

Minskar jämställdheten

Jämställdhet handlar om lika rättigheter oavsett kön. Den diskriminering som sker systematiskt vid antagningen till svenska högskolor minskar jämställdheten och skapar stora orättvisor.

Få uppgifter är så angelägna som arbetet för ett samhälle där alla blir behandlade lika - oavsett kön, etnisk eller social bakgrund, sexuell läggning, funktionshinder och så vidare. Men det diskrimineringsstänkande som har slagit igenom vid landets universitet och högskolor reser flera påträngande frågor om vilka principer som bör vara vägledande i detta arbete:

Vill vi att diskrimineringsstänkandet ska prägla även arbetslivet? Vill vi ha ett samhälle som ägnar sig åt ändlös sortering och särbehandling av människor utifrån grupptillhörighet? Vill vi ha ett samhälle där staten undergräver i stället för att värna grundläggande principer om likabehandling och likhet inför lagen?

Källor

Statistik

Ej publicerad statistik från Verket för högskoleservice (VHS) avseende höstterminen 2006 – höstterminen 2008 (offentlig statistik finns på www.vhs.se).

Antagna till högre utbildning 2008. VHS pressmeddelande, 2008-07-17 (finns på www.vhs.se).

Sökande och antagna till högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå höstterminen 2007. Sveriges officiella statistik, statistiska meddelanden, UF 46 SM 0701 (finns på www.scb.se).

Offentligt tryck

Den könsuppdelade arbetsmarknaden, SOU 2004:43 (finns på www.regeringen.se).

En sammanhållen diskrimineringslagstiftning, slutbetänkande av Diskrimineringskommittén, SOU 2006:22 (finns på www.regeringen.se).

Ett starkare skydd mot diskriminering, regeringens proposition 2007/08:95 (finns på www.regeringen.se).

Domar och beslut

Högsta domstolens dom den 21 december 2006 i det så kallade Uppsalamålet, målnummer T 400-06 (läs mer på www.centrumforrhovisa.se).

Örebro tingsrätts dom den 30 april 2007 i mål nr T 4677-05 m.fl. samt Värmlands tingsrätts dom den 11 maj 2007 i mål nr T 5945-05 (läs mer på www.centrumforrhovisa.se).

Jämställdhetsombudsmannens beslut den 16 juni 2008 angående könsdiskriminering vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), ärendenummer 635/2007 (finns på www.grupptalanmotslu.se).

Bilaga: Antal fall av könsdiskriminering per högskola (HT 2006 – HT 2008)

Högskola	Fall av diskriminering	Varav män	Varav kvinnor
Göteborgs Universitet	2423	54	2369
Linköpings Universitet	1525	104	1421
Karolinska institutet	1271	0	1271
Lunds Universitet	678	112	566
Uppsala Universitet	361	14	347
Stockholms Universitet	298	29	269
Umeå Universitet	246	5	241
Sveriges Lantbruksuniversitet	222	6	216
Malmö Högskola	206	5	201
Örebro Universitet	145	0	145
Handelshögskolan i Stockholm	112	112	0
Mittuniversitetet	70	0	70
Högskolan i Borås	42	0	42
Högskolan i Skövde	37	0	37
Chalmers tekniska högskola	33	27	6
Högskolan Väst	30	1	29
Kungl. Tekniska högskolan	30	23	7
Högskolan i Kalmar	29	7	22
Mälardalens Högskola	28	0	28
Sophiahemmet Högskola	17	0	17
Karlstad Universitet	17	1	16
Luleå tekniska Universitet	16	1	15
Högskolan Kristianstad	14	1	13
Växjö Universitet	13	2	11
Högskolan Dalarna	12	0	12
Blekinge tekniska högskola	10	0	10
Södertörns Högskola	5	0	5
Högskolan i Halmstad	4	0	4
Högskolan i Gävle	2	0	2
Lärarhögskolan i Stockholm	2	0	2
Ersta sköndal högskola	1	0	1
Gymnastik- och idrottshögskolan	1	0	1
Röda korsets Högskola	1	0	1
Högskolan på Gotland	0	0	0
Högskolan i Jönköping	0	0	0
Konstfack	0	0	0
Summa:	7 901	504	7 397